

Tuncay Demir: *Mangfoldighed* 2007. Fotoprint, 20 x 27 cm

AT TRÆDE UD OG IND AF SLØRET

Denne artikel ser på, hvorledes kunsten kan være med til at skabe dialog mellem "dem" og "os". Forfatteren tager udgangspunkt i det problematiske omkring mediernes reproduktion af stereotype billedmure og entydige polariseringer og belyser hvorledes behovet nu er større end nogensinde for et mere åbent og alsidigt billedsprog. Der agumenteres for hvorledes billedkunsten, gennem kunstneriske skabelsesprocesser, har mulighed for at skabe dialog, også i folkeskolen.

Af Katja Kristensen Serber

SLØRET

Sløret er i sin helhed ikke mindre end alt, men her sættes der fokus på det slør der har at gøre med den mellem menneskelige sfære. Dette slør har, i hele sin kompleksitet og livlighed, en negativ og en positiv visuel substans. Den negative visuelle substans er en abstraktion. Denne negative abstrakte visuelle substans er dels de offentlige mediers, dels de mere private individuelle og fælles sfærers indsigter, opfattelser, forestillinger, fortolkninger og holdninger om sig selv og hverandre, hvorigennem mennesket ser sig selv og de andre med hver sine specifikke synsvinkler. Sløret kan på denne måde ses som en distance til de andre hvor

vi som individer befinder os inde i sløret, og de fremmede uden for sløret.

Sløret er dog også vores fælles tankegods hvorfor det samtidigt er inde i os og inde i de andre. Derved har vi i sløret på én og sammen tid en distance til og sammen smeltning med de fremmede hvorigennem vi danner os billeder af os selv og hinanden. Sløret er endvidere vores valg, handlinger og samvær med hinanden og ikke mindst alt det vi ikke nødvendigvis forstår.

AT AGERE I SLØRET

Synssansen er i sig selv mindst egnet til at se og erkende slørets abstrakte visualitet. Derfor skal der her bruges alle fysiske san-

ser, men også psykiske sanser som intuition, intellekt, følelser, forestilling, tro, håb etc. for at kunne agere i sløret. Slørets negative egenskaber slører og svækker synssansens perspektiv så man ser ind i disse bagvedliggende tilslørede abstrakte rum. Derved kan sløretheden vække en mere harmonisk brug af alle vores sanser så vi bliver mere hele mennesker, integreret i helheden af sløret.

Den vestlige kultur fokuserer ofte meget på overfladeempiri i stedet for at have et mere åbent blik som også inddrager de sanseerkendelser, der kan have slørende effekt på synserfaringer. At træde ud og ind af sløret skal umiddelbart forstås som en abstrakt visuel handling idet vi altid i og med vores blotte eksistens er en del af sløret. Men ved til enhver tid at bevæge sig i en vedvarende ud- og indtræden af sløret, opløses en mere umiddelbar og selvfølgelig slør-relation og en mere mangfoldig integration finder sted i slørets abstrakte negative visualitet, men dermed også i slørets synlige positive visualitet som er den fysiske verdens stoflighed. Den mere alsidige integrering skyldes at sløret, også når vi træder ud, er i uafbrudt bevægelse, og at vi derfor aldrig kan træde ind det samme sted, som vi trådte ud. Når vi træder ind nye steder, bliver alt meget mere nuanceret og modsætningsfyldt og derved svært at have en entydig mening om.

Tvivlen og usikkerheden kan, set i dette perspektiv, hænge sammen med en større oplysthed. Det svarer til at vi for eksempel går på biblioteket og ser mængder af bogrygge, bag hvilke der eksisterer hver sin historie. Vi læser nogle af bøgerne, men kan ikke i ét liv nå at trænge ind i alle disse historier. Ligeledes eksisterer der lige så mange mennesker, kulturer og tider som vi ikke kan trænge ind i og blive en del af. Hvert enkelt

menneske i en bestemt kultur og et bestemt tidspunkt er oplyst i sig selv, men samlet for det enkelte menneske kan dette, specielt i den globaliserede verden af i dag, kun bestå af store områder slørethed.

Ikke engang vores eget liv kan vi se for os i sin helhed. Vi husker for eksempel ikke vores tidlige barndom, men vi kan blandt andet mærke hvordan den var. Ligeledes kan vi ikke være nok sammen med et andet menneske eller en anden kultur til helt at se hvordan disse er, men vi kan mærke eller have en idé om dem i en helhedens slørede substans.

BILLEDMURE

Jeg har blandt andet rejst i forbindelse med nogle kunstmesser og -biennaler og har her mødt kunstnere med forskelle sociale, kulturelle og religiøse baggrunde. I første omgang vil jeg dog her sætte fokus på noget andet jeg mødte på disse rejser, nemlig mængden af billedmurer.

Kunstværker kan være som åbninger ind til forskellige universer, ideer og diskussioner af forskellig art. Dette har i sig selv fantastiske muligheder og er som bekendt et anvendt fænomen. Jeg har dog også fået den oplevelse at jeg på disse steder bevægede mig fortabt rundt i et labyrintisk billedmurværk, uden at opleve en egentlig integration mellem mig og det der lå i eller foran billederne. Kunst vises, men er dermed ikke nødvendigvis integrerende.

Mange billeder på disse steder så jeg som kopibilleder – muligvis fordi de kunstnere som forestod billedmurerne, havde positive forestillinger om det, der lå bagom og derfor gerne ville integreres med dette. Kopiering er godt til en vis grænse, men det ligger inden for den private interesse. Det

kunne derfor visse steder ligefrem ligne omvendte ansøgerskabte asylkontorer hvor det var vendt på hovedet hvem og hvad, der var til- eller fragiver og til- eller fratager. Det var netop denne forvirrende camouflering der gjorde, at man umiddelbart kunne narres til at tro, at disse steder virkelig havde en udvekslende eller sammenbyggende funktion. I stedet for fik man ved mødet med billedmurerne en kvalmende oplevelse af en diffus fremtvungen overfladelukning som havde sneget sig ind som en væg mellem dem og os. Der findes på denne måde mængder og umængder af kunst og man kunne i den sammenhæng konkludere, at vi egentlig ikke har brug for mere kunst, *men* i stedet for integration i ordets mangfoldige mening.

AT OVERSKRIDE ASYLKONTORET

Der er en tendens til at integration finder sted ved imitation. Dette skyldes måske at similitet associerer til en svækket karakter, og det er dermed trygt for den accepterende kultur. Herimod har det anderledes en vital fremtræden og kan skabe utryghed om egen højde, og dette bliver derfor i mange tilfælde undertrykt. Det vi har brug for er at knopskyde os i forhold til hinanden og dermed bygge videre på hinandens indsigter. Denne proces ligger tæt op af kopiering og kan derfor umiddelbart også se sådan ud hvilket derfor også gjorde, at billedmurerne kunne se ud, som om de virkelig havde noget livgivende på spil. Det knopskydende, det diskuterende, det eksperimenterende, det anderledes og det undersøgende er interessant og har en gensidig integrerende og sammenbyggende funktion med sin omverden. Derfor må disse billed-til-billed asylkontorer virkelig transformeres til en anden substans hvilket de heldigvis også den senere tid er blevet mange steder.

En tro på at der hinsides billedmurer af denne karakter i fremtiden ligger en anden verden, som vil være anderledes, end vi kan forestille os, giver mulighederne udfoldelsesplads. Her kan kompleksitetens substans vokse uafhængig af vores bevidstheds klarhed om hvad denne kommer til at bestå af. Denne proces har brug for sin egen tid for ikke at miste vigtige betydninger undervejs, og den vil formentlig næsten umærkeligt vise sig i dets nye substans gennem gensidig integration af de forskellige sociale, kulturelle og religiøse mennesker og lag der eksisterer i sløret. På denne måde kan stivnede billedmurer komme til at opløse sig i slørets mere bevægelige omend ikke let, men trods alt gennemtrængelige karakter, så andre billeder kan indtræde i sløret.

WORKSHOPPEN SOM MIDDEL – AT TRÆDE UD OG IND AF SLØRET SAMMEN

I uddannelsessystemet må det være vigtigt at have fokus på de undervisningsformer der gør brug af workshopprocesser – gerne så vidt muligt på kryds og tværs af skoler og regioner. Eleverne lærer derved, simultant med at træde ud og ind af sløret, at oplyse og forholde sig lyttende, oplevende, diskuterende, smagende etc. til verden og specielt også den omverden som ikke nødvendigvis på forhånd er let tilgængelig eller genkendelig. I forbindelse med dette må vi – fortløbende som individer i det hele taget – huske, i eftertænkningens lys, også at se på os selv. Ved mentalt at træde uden for os selv, simultant med at bevare et nærvær til omgivelserne, kan vi foretage refleksionsprocesser for at forstå os selv i forhold til os selv. Fra selvindsigten kan der bestandigt indgås relationer som er fundamentalt anderledes bygget op, end de ellers ofte er. I udtrædelsesprocessen sætter individet sig

i forhold til sig selv og først herefter i forhold til de andre. Derved ser individet ikke sig selv i en gruppe i forhold til en anden gruppe. Den enkelte kan derved bedre se og arbejde med sin identitet uafhængigt af en måske fastlåst forudbestemt gruppekarakter. Det betyder ikke at individet skal være fællesskabsløs. Workshops kan, tilsvarende selvindsigtsprocessen, nedbryde både synlige, men også umiddelbart usynlige gruppeopdelinger så de bliver mere flydende og overlappende. At forholde sig sådan til verden medfører en større mangfoldighed, indsigt og tolerance. I en workshop møder man meget konkret – og man må derfor også konkret forholde sig til – mellem menneskelige relationer, religioner, socialitet, politik og kulturer, både i forhold til det lokale og det globale.

I sommeren 2007 arrangerede og deltog jeg, sammen med min kunstnerkollega Anne Sophie Bosc, i en workshop sammen med i alt ni danske forfattere og billedkunstnere, nogle med dansk baggrund, andre med andre nationale baggrunde. I workshoppen arbejdede vi med tekster og billeder på kryds og tværs af hinanden. Vi oplevede, som dagene gik, at denne proces mellem ord, elementer og hverandre frembragte et komplekst gensidigt udvekslende og knopskydende rum af holdninger, forskelligheder, følelser, skabelse, nærvær, oplevelser, samhørighed, indsigter, forandringer og erfaringer. Under en fælles interaktiv visuel og verbal arbejdsproces fremkommer blandt andet tilsigtede, men også umiddelbare ytringer. Disse ytringer kan give små forskydninger i forhold til ens forudfattede ideer som man formentlig primært har tilegnet sig gennem medierne. Forskydningerne kan være nok til at skabe eftertænksomhed og, i det tilsyneladende små, ændre ens indsigt. Ændringerne kan

have altafgørende betydninger i den større sammenhæng. Som arrangører af projektet havde vi for eksempel dannet os ideer om hver enkelt deltager allerede da vi valgte dem ud, men nogle af disse mere overfladiske ideer ændrede sig gennem workshopforløbet.

Vi oplevede derfor tre faser i vores møde med deltagerne: Det første gennem medier, det andet ved det umiddelbare møde da workshoppen startende, og det tredje efter tre dages workshop med krydsende arbejdsprocesser i billeder og ord. Der vil også tilkomme flere faser i forbindelse med at skulle genses både med nogle i private sammenhænge samt til andre workshops- og udstillingsarrangementer i fortsættelse med det billed- og tekstmateriale vi har fra workshoppen. En væsentlig ting kommer i fremtiden at blive genkendelsens glæde ved bekendtskabet med hverandre og dermed den gensidige udvidede indsigt og indtræden i sløret.

KUNSTENS INTEGRERENDE MULIGHEDER

Gennem flere år er der blevet arbejdet med kunsten i gruppeprocesser og efterfølgende er en mere procesorienteret kunst efterhånden blevet vist, eventuelt er selve processen vist i forbindelse med udstilling. På denne måde møder vi – såvel betragtere som kunstnere – de andre integrerende og ikke gennem en billedmur. Derved møder vi de nye andre gennem vores billede, for vi er ikke længere "dem" og "os", og frem for et billede-til-billede vægmøde, har en gensidig integration fundet sted. I allerbedste fald møder en gruppe af dem-og-os allerede de andre i selve processen, hvis denne foregår i forbindelse med en udstilling. Integration må således – hvis vi efterhånden overhove-

det skal kunne fortsætte med at bruge dette ord som er kommet til at klinge af ugensidighed – underdefineres som ”en for det enkelte menneske og mennesker imellem uendelig udvekslende interaktionsbevægelse i sløret”.

Kunsten kan ofte behandle udvandede eller stagnerede dialoger og tabuer på en ny, umiddelbar, men alligevel kompleks måde. I kunstens specialiserede sprog ligger mange betydninger som er tilknyttet den kultur, hvori denne udfolder sig, og de er ofte ikke er umiddelbart aflæselige. En force ved kunsten er at den har et tilsløret sprog, som taler forbi en mere logisk overflade og direkte ind i et komplekst, åndeligt og kulturelt sprog. Dette kunstneriske sprog taler samtidigt umiddelbart til nysgerrigheden. I den livgivende nysgerrighed er det hensigtsmæssigt på en eller anden måde, hvor dette er muligt, at kombinere det kunstneriske sprog med et teoretisk analyserende verbalt sprog. Dette skyldes at disse to sprogtypers indsigter har gensidigt bevidstgørende og knopskydende effekter på hinanden. Det her beskrevne kunstneriske sprog skal både forstås som en isoleret størrelse, men også som et element i verden som bruges sideløbende med blandt andet logikken.

I den senere tid er der ud fra denne forståelse blevet arbejdet integreret med kunsten – både gennem kunsten som element samt gennem kunstneren som medie – i undervisende og forskende tværfaglige sammenhænge, herunder blandt andet videnskabelige, psykologiske, politiske, socialiserende og filosofiske. Kunsten nedbryder derved egne billedmurer og integrerer sig i en direkte proces med verden. Den mere stoflige billedkunst, men også den nonverbale scenekunst samt lyd og instrumentalmusik,

har blandt andet den styrke at kunne kommunikere på tværs af verbale sprogbarrierer. Denne kunstart kræver derfor ikke at afsender og modtager taler samme verbale sprog, og det er derfor ikke nødvendigt at filtrere disse kunstformer gennem en sandsynligvis lidt forvrænget oversættelse. Den kan derfor noget specielt som andre områder ikke kan arbejde med. Den kan for eksempel bruges når der rejses eller søges gensidig integration med steder i verden, hvor der ikke findes et fælles verbalt sprog at kommunikere i, eller hvor dele af dette af forskellige årsager er gået skævt eller tabt.

Denne kunstart kan også bruges når en flygting kommer til et land, hvis sprog vedkommende slet ikke kender. Her og i forbindelse med undervisning af tosprogede må det derfor være vigtigt at inddrage visuel og lyd-baseret kunst. Dette grundet at der sættes ind et sted, hvor den verbale mangel ikke står i vejen for detaljen i kommunikationen. Den kunstneriske workshop kan medvirke til at sætte en levende forbindelse mellem det visuelle og verbale kommunikerende kultursprog samt både lokalt og globalt at udvikle dette. Derfor er det vigtigt i den globaliserede verden at der isoleret og interaktivt undervises, forskes og knopskydes i kunsten.

GLOBALT BILLEDSPROG

Både lokalt og globalt set er det vigtigt at bevæge sig interagerende i sløret både fordi umiddelbare synlige forskelle kan være mere ens under overfladen, men også omvendt; umiddelbare ensartetheder kan være meget forskellige. Især dette med umiddelbare ensartetheder er allerede mange steder globaliseringens udseende når man ser bort fra den menneskelige overflades hudfarver. Mange uddannelsesinstitutioner har i senere tid fokuseret på udvekslingsrejser hvilket

må være uvurderlig godt, da der igennem en længere periode rejses i sløret; nærværet, oplevelserne, følelserne, nuancerne, samværet. Disse fænomener udebliver på en orienterende verdensrejse der alene foretages mentalt gennem medierne – som jo ellers er en vigtig del af debat- og orienteringsfladens omfang. På Internettet foregår der i stigende grad meget som både er styret og selvregulerende global-kulturudveksling med dannelse og identitetsskabelse og -ændringer til følge.

Internettet kan både lokalt og globalt sætte specielt de unge i helt andre relationer og integrationsprocesser med omverden fordi der her foregår personlige verbale og visuelle kommunikationer på tværs af politiske, religiøse og nationale grænser. Derfor må effekten af dette med tiden også kunne mærkes både lokalt på gaden og i skolen samt globalt politisk og mellemmenneskeligt. Internettet er derfor også i undervisningen et godt sted at arbejde kunstnerisk med det globale billedsprog. Der findes som bekendt forskellige platforme som i fritiden bliver brugt af rigtig mange mennesker verden over, selvom der desværre stadigvæk er for mange, som ikke har denne mulighed. Med hensyn til de studerende som har mulighed for at rejse ud i verden, må det være vigtigt gennem undervisningen at sætte grundigt fokus på hvilken indstilling der rejses ud med. Her er ydmyghed og en inderlig interesse over for det man møder, ikke det samme som naiv accept af hvad som helst i det samfund man lever i, men er nødvendig for den gensidige integration.

I forbindelse med kunstvæsenet bør alle stille helt andre krav til kunsten når den bevæger sig ud i verden, end kunsten til tider ellers ofte stiller sig selv. Dette er blandt andet fordi kunstnerne, som de unge studie-

rejsende, bliver sat i en direkte relation til slørets mangfoldige indsigter og problematikker. Ved at tænke i kompleksitet gives der i sløret plads til at billedsproget, gennem sit eget liv, nuanceforskelle og meninger kan sammenbygges. Her kan den kunstneriske workshop være et vigtigt redskab idet der arbejdes interaktivt mennesker imellem. – herunder selvfølgelig også i grupper af børn og unge – med forskellige religiøse, politiske, regionale og kulturelle baggrunde.

Desto mere vi på denne måde i forhold til os selv og andre træder ud og ind, jo mere forstå vi og er intuitivt, konceptuelt og emotionelt bevidste og ubevidste sløret – i ét levende lokalt og globalt fællesbillede. Kunsten skal i denne sammenhæng ses som slørets værktøj til at opnå indsigt i sig selv og skabe dette mentale og visuelle billedsprog. I bedste fald kan vi her få et fællesskab på et andet niveau som er hinsides religion, regioner og endda politik. At arbejde på det håb gennem medierne, undervisning og privat må man alt andet lige kunne skabe et globalt fællesskab med et gensidigt kommunikerbart billedsprog, hvor sløret kan eksistere i et filosofisk, kreativt, nært, gensidigt, religiøst, socialt og komplekst univers.

Katja Kristensen Serber

er billedkunstner. Uddannet fra det Kgl. Danske Kunstakademi.